

Pavel Dostál, ministr kultury České republiky
RNDr. Libor Ambrozek, ministr životního prostředí České republiky
Mgr. Pavel Němec, ministr pro místní rozvoj České republiky
Mgr. Bohuslav Sobotka, ministr financí České republiky
Mons. Jan Graubner, předseda České biskupské konference
MUDr. Pavel Bém, primátor hlavního města Prahy
Ing. Petr Bendl, hejtman Středočeského kraje
RNDr. Jan Zahradník, hejtman Jihočeského kraje
MUDr. Petr Zimmermann, hejtman Plzeňského kraje
JUDr. Josef Pavel, hejtman Karlovarského kraje
Ing. Jiří Šulc, hejtman Ústeckého kraje
RNDr. Pavel Pavlík, hejtman Libereckého kraje
Ing. Pavel Bradík, hejtman Královéhradeckého kraje
Ing. Roman Línek, hejtman Pardubického kraje
Ing. František Dohnal, hejtman kraje Vysočina
Ing. Stanislav Juránek, hejtman Jihomoravského kraje
Ing. Jan Březina, hejtman Olomouckého kraje
Ing. Evžen Tošenovský, hejtman Moravskoslezského kraje
František Slavík, hejtman Zlínského kraje
Mgr. Petr Sedláček, předseda Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska

Věc: Otevřený dopis

Ohrožení sakrálních památek v ČR

Vážení pánové,

v posledních letech lze sledovat stálé zhoršování stavu významné kategorie našeho památkového fondu, totiž sakrálních památek. Problémy, které v poslední době hrozivě narůstají, lze rozdělit do dvou oblastí. První představuje zhoršující se fyzický stav kostelů a jiných sakrálních památek, na jejichž údržbu má církev jen minimum prostředků. Problémem druhým je často nevhodné využití kostelů, které již neslouží svému původnímu účelu. Takových případů bude přitom výrazně přibývat, neboť vysoké náklady na údržbu nevyužívaných chrámů mohou vést k lavině jejich pronájmů či dokonce prodejí. Vzhledem ke struktuře české krajiny i uměleckému

bohatství, které sakrální stavby představují, se nejedná o okrajovou záležitost, ale o celospolečenský problém, který se dotýká samé podstaty české kultury.

Sakrální památky představují zvláště významnou část kulturního bohatství naší země. Mnohé z nich jsou již prastarého původu, a jejich vznik souvisí s budováním sídelní osnovy naší země v raném středověku. Neméně četné sakrální památky představují technicky i umělecky nejznamenitější díla doby svého vzniku. To platí především o stavbách gotického a barokního období, tedy epoch, které podstatně formovaly výtvarný a kulturní charakter naší země. Právě v těchto obdobích patřila Praha a české země k nejdůležitějším uměleckým centrům soudobé Evropy. Díla tehdy vzniklá jsou významnou součástí nejenom českých, ale i evropských dějin umění, jak dokládá jejich vysoké hodnocení v zahraniční odborné literatuře.

Nejenom umělecky prvořadé, ale i ostatní sakrální stavby jsou uměleckými dominantami našich sídel – měst i vesnic – a působivou součástí obrazu naší krajiny. Ve fondu sakrálních staveb jsou i mnohé dosud nedostatečně rozpoznané hodnoty, týká se to především mladších staveb z období historismu a přelomu 19. a 20. století, jejichž umělecká kvalita je rozpoznávána teprve v poslední době, a to rovněž za zaujaté účasti zahraničních badatelů. Některé z těchto staveb doposud nejsou chráněnými památkami.

Třeba přiznat a ocenit, že v rámci programu zachrany architektonického dědictví jsou z rozpočtu MK ČR každoročně věnovány na péči o sakrální památky nezanedbatelné prostředky. Nicméně dlouhodobě jeví stav církevních památek tendenci k postupnému zhoršování až zániku. Tento proces má několik příčin. Vedle dlouhodobého zanedbání údržby v minulosti, působí drastické škody až zhoubně rozrostlá kulturní kriminalita. Stovky staveb jsou zcela zbaveny své výbavy a výzdoby a barbarsky poškozeny. Stav mnohých dalších se blíží havárii.

Smutný osud těchto památek začal již v roce 1949, kdy zákony o hospodářském zabezpečení církví vyvlastnily veškerý majetek, který byl základem pro jejich údržbu a přenesly veškerou péči o ně na stát. Zkušenosti celé poloviny minulého století ukázaly, do jaké míry byla tato péče brána vážně.

Jedním z dalších důvodů, proč se tento proces nedaří zarazit je ovšem trvalý pokles religiozity a úbytek věřících ve všech církvích. Tento trend je zřejmě trvalý a v dohledné době nelze předpokládat změnu. Sakrální památky tak postupně ztrácejí své původní využití, a církve nemají dosti prostředků a energie na jejich přiměřenou údržbu a zajištění proti kriminálním živlům a vandalům. Nepochybně lze apelovat na vlastníky, aby plnili své vlastnické povinnosti a prokazovali respekt ke kulturním hodnotám. Na druhé straně je však stále zřejmější, že v současné situaci je záchrana a údržba sakrálních památek nad jejich síly. Proto se právě uvnitř církví začínají objevovat hlasy, že je třeba se zbavit „nepotřebných“ a „nevyužívaných“ kostelů a jiných sakrálních památek. Z hlediska zachování uměleckých a historických hodnot by však takové řešení představovalo jenom prohloubení katastrofy. Možnosti vhodného nového využití sakrálních staveb – jejichž původní funkci lze popsat jako shromaždiště k liturgickým obřadům – jsou značně omezené. V souladu s tím jsou především koncertní akce, případně poetická a literární pásma, nikoli však již běžné divadlo, protože vesměs chybí potřebné provozní a sociální zázemí.

Dojde-li k pronájmům nebo prodejmům sakrálních památek do rukou subjektů, hodlajících zde vydělávat, budou umělecké i historické hodnoty zcela jistě ohrožovány a ničeny. Příkladem takového ničení památek může být nedávný osud kostela

sv. Michaela Archanděla na Starém Městě v Praze, který nesloužil liturgii již od konce 18. století. Po dvou stoletích chátrání a utilitárního využití pak stavební úpravy pro novou funkci nebyly restaurováním či rekonstrukcí památky, ale šlo o nejhrubší adaptaci, při níž byly umělecké i historické hodnoty stavby závažně poškozeny. Provozovaná kýčovitá show nebyla vyprávěním o českých dějinách ale jejich hloupou travestií. Hledání možností budoucí funkční i památkové rehabilitace kostela sv. Michaela Archanděla by bylo nepochybně příslibem vzbuzené zodpovědnosti za hodnoty ohrožených sakrálních památek. Z hlediska samotného města Prahy je pak obecně žádoucí, aby se zbavila řady pseudokulturních podniků, které toto město degradují ba přímo zesměšňují v očích kultivovaných zahraničních návštěvníků.

Problematika záchrany sakrálních památek je mimořádně složitá a nákladná. Domníváme se, že její řešení si vyžaduje spojení sil i prostředků, motivaci nejen církvi, ale i obcí a regionů a jejich podporu. Proto vyzýváme k započetí otevřené a široké diskuse a hledání nových způsobů zajištění uvedených hodnot.

V Praze, 19. května 2003

.....
PhDr. Lubomír Konečný,
ředitel Ústavu dějin umění
Akademie věd České republiky

.....
prof. PhDr. Mojmír Horyna
ředitel Ústavu pro dějiny umění
Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

.....
prof. PhDr. Lubomír Slavíček, CSc.,
vedoucí Semináře dějin umění
Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně

.....
PhDr. Kateřina Bečková,
předsedkyně Klubu Za starou Prahu

.....
doc. PhDr. Roman Prahel,
předseda Uměleckohistorické společnosti
v českých zemích

Další podpisy v příloze